

Про це нам говорять свята

Життя Податель

На обкладинці — ікона з іконостасу
бенедиктинського монастиря
у м. Планкшеттен (Німеччина)
авторства Іконописної майстерні
«РАДРУЖ», УКУ

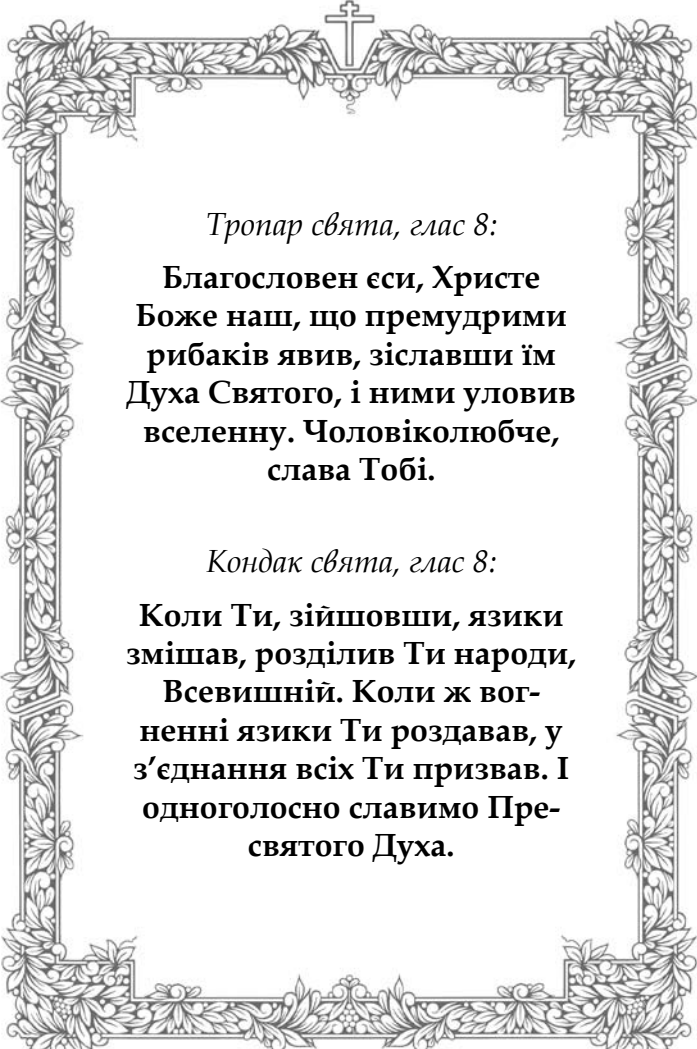
Українська Греко-Католицька Церква
Патріарша літургійна комісія

2014

При підтримці
благодійної організації Renovabis

*Свято Зіслання
Святого Духа*

ЖИТТЯ ПОДАТБІЛЬ

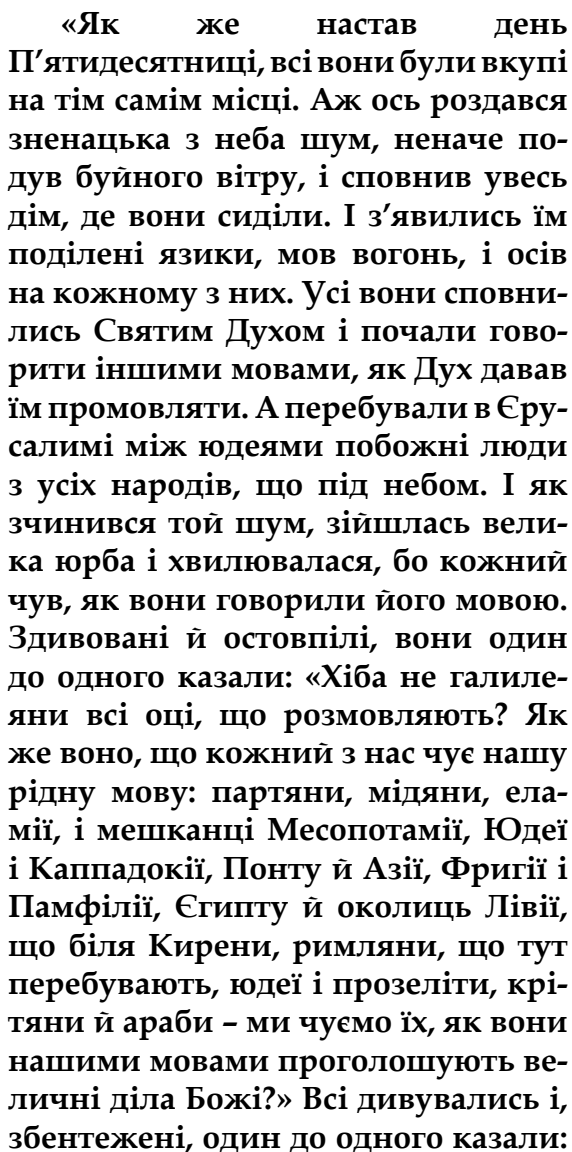

Тропар свята, глас 8:

**Благословен єси, Христе
Боже наш, що премудрими
рибаків явив, зіславши їм
Духа Святого, і ними уловив
вселенну. Чоловіколюбче,
слава Тобі.**

Кондак свята, глас 8:

**Коли Ти, зійшовши, язики
змішав, розділив Ти народи,
Всевишній. Коли ж вог-
ненні язики Ти роздавав, у
з'єднання всіх Ти призвав. І
одноголосно славимо Пре-
святого Духа.**

«Як же настав день П'ятидесятниці, всі вони були вкупі на тім самім місці. Аж ось роздався зненацька з неба шум, неначе подув буйного вітру, і сповнив увесь дім, де вони сиділи. І з'явилися їм поділені язики, мов вогонь, і осів на кожному з них. Усі вони сповнились Святим Духом і почали говорити іншими мовами, як Дух давав їм промовляти. А перебували в Єрусалимі між юдеями побожні люди з усіх народів, що під небом. І як зчинився той шум, зійшлась велика юрба і хвилювалася, бо кожний чув, як вони говорили його мовою. Здивовані й остовпілі, вони один до одного казали: «Хіба не галилеяни всі оці, що розмовляють? Як же воно, що кожний з нас чує нашу рідну мову: партяни, мідяни, еламії, і мешканці Месопотамії, Юдеї і Каппадокії, Понту й Азії, Фригії і Памфілії, Єгипту й околиць Лівії, що біля Кирени, римляни, що тут перебувають, юдеї і прозеліти, крітяни й араби – ми чуємо їх, як вони нашими мовами проголошують величні діла Божі?» Всі дивувались і, збентежені, один до одного казали:

«Що б це могло бути?» Інші ж з на-
смішкою казали: «То вони молодим
вином повпивалися.» Тоді Петро
виступив з одинадцятьма, підняв
свій голос і так до них промовив:
«Мужі юдейські та всі ви, мешканці
Єрусалиму! Нехай це буде вам відо-
мим, і вислухайте моє слово: Люди
ці не п'яні, як ви гадаєте, бо тільки
третя година дня. Але це те, що був
сказав Пророк Йоїл: – І буде остан-
німи днями, – каже Бог, – я виллю
мого Духа на всяке тіло. Ваші сини
й ваші дочки будуть пророкувати, і
ваші юнаки будуть бачити видіння,
і старшим вашим будуть сни сни-
тись. І на слуг моїх і на слугинь моїх
я сими днями виллю мого Духа, і
вони будуть пророкувати. І я дам
чуда вгорі на небі, і знаки внизу на
землі: кров, вогонь і кіптяву диму.
Сонце обернеться у темряву, міся-
ць у кров, перш, ніж настане день
Господній, великий і славний. А
кожний, хто призве ім'я Господнє,
той спасеться» (Ді. 2, 1-21).

У п'ятдесятий день по Великодні
святкуємо Зішестя Святого Духа, або
П'ятдесятницю. Це свято є звершен-
ням Божого спасенного промислу,
але водночас і започаткуванням Цер-
кви як середовища, у якому люди змо-
жуть постійно ставати учасниками в
житті Отця, Сина і Святого Духа.

Це свято звершує довгий період літургійного року, що розпочався з приготування до Великого посту, продовжився у самому поспому шляху до Страсного тижня і Пасхи як кульмінації, тривав аж до Христового Вознесення. Також П'ятдесятниця започатковує т. зв. річне літургійне коло – період неділь і тижнів «після П'ятдесятниці». Так, Церква від неділі до неділі розгортає сувій літургійного року під благодатною дією Святого Духа.

Спасенний Божий задум щодо світу, який розпочався з приходом у світ Сина Божого, продовжується силою і діянням Святого Духа. Спасіння світу є ділом усіх Осіб Тройці. Святий Дух «запечатує» і довершує все те, що благоволив Отець і здійснив Син. Цей день є святом об'явлення повноти троїчного таїнства. Його неможливо осягнути розумом, але можна досвідчувати у Церкві: в літургійній молитві, таїнствах, стосунках любові і самопожертви. Отець, Син і Дух не є «поняттями» чи категоріями для християнина, вони є живим Богом, Який приходить до нас і нам відкривається. На вечірні свята Церква висловлює подив, радість і захоплення своїм Богом у прекрасній стихирі:

«Прийдіте, народи, трипостасному Божеству поклонімся – Сину в Отці зо Святим Духом; Отець бо поза часом родив Сина співвічного і

співпрестольного, і Дух Святий був в Отці, з Сином прославлюваний; Єдина Сила, Єдина Істота, Єдине Божество. Йому поклоняючись, усі мовимо: Святий Боже, що все сотворив через Сина за співдіянням Святого Духа! Святий Кріпкий, через якого ми Отця пізнали і яким Дух Святий прийшов у світ! Святий Безсмертний, Утішителю - Душе, що від Отця ісходиш і в Сині перебуваєш! Тройце Святая, слава Тобі!»
(*Стихира входу, глас 8*)

Дух Святий сходить на апостолів, котрі в молитві чекали на цю обіцяну Спасителем подію. Апостоли покликані виявляти, свідчити про спасіння, яке здійснив Христос:

«У пророках возвістив єси нам путь спасіння, і в апостолах возсіяла, Спасе наш, благодать Духа Твого; Ти єси Бог перший, Ти і після сього і навіки Ти єси - Бог наш» (*стихира вечірні П'ятдесятниці, глас 2*).

Дух Святий вчиняє апостолів, які до того часу були невченими рибалками, богословами - тими, кому відкрилися глибини пізнання Бога через Його Слово у особі Ісуса Христа. Апостоли є очевидцями Слова і їхнє служіння полягає в тому, щоб бути Його слугами.

Сповнені Святим Духом апостоли промовляють до різних народів їхніми мовами. Істинне богопізнання віднині стає можливим для всіх, «хто живе у вселенній». Божа вістка про спасіння і нове життя не замикається в рамках окремого народу чи культури. Кондак свята співставляє старозавітню розповідь Бут. 11, 1-9 про те, як Господь зійшов і змішав мови будівничих Вавилонської вежі з подією зішестя Святого Духа, завдяки якому всі народи об'єднуються у богопоклонінні:

«Коли Ти, зійшовши, язики змішав, розділив Ти народи, Всевишній. Коли ж вогненні язики Ти роздавав, у з'єднання всіх Ти призвав. І одноголосно славимо Пресвятого Духа».

Благодатна дія Духа, звичайно ж, не обмежеться апостолами, а поширюється на весь Божий люд наповнює і наповнює Церкву різноманітними дарами:

«Усе подає Дух Святий: виточує пророцтва, священиків поставляє; не книжних Він мудрости навчив, рибалок богословами явив, витворює весь устав Церковний. Єдиносущний і співпрестольний Отцю і Синові, Утішителю, слава Тобі!»

**СЕРЦЕ ЧИСТЕ СОТВОРИ В МЕНІ, БОЖЕ,
І ДУХ ПРАВИЙ ОБНОВИ В НУТРІ МОЇЙ
(Пс. 50, 12).**

Якщо оглянути цілу історію спасіння, описану в Біблії, то її можна було б коротко підсумувати так: Бог намагається достукатися до серця людини, завоювати його, оселитися в ньому. Людина схильна зосереджуватися на зовнішньому. Навіть у релігії. Вигляд, жести, обряди. Бог добре знає, що все найважливіше є сокровенним, захищеним для поверхневого погляду. Зовнішнє може лише допомагати, але не здатне втамувати внутрішньої спраги.

П'ятдесятниця сягає своїми коріннями старозавітних богослужінь. Як і Пасха, вона була одним із найбільших трьох свят юдейського народу. За юдейським переданням, 50-го дня після виходу ізраїльського народу з Єгипту Мойсеєві був даний Закон. Християни, як і в багатьох інших випадках, перейняли свято, але наповнили його новим змістом. Подія зішестя Святого Духа на «всяку плоть», яка стала можливою завдяки воплоченню Сина Божого, Його страстям і славно-

му Воскресінню, – це започаткування нової ери в духовній історії людства, оскільки в ній відбувається оновлення людського серця, яке може пізнати свого Творця і Господа і свobodно вилити перед Ним свої прагнення. Так, сьогоднішня подія є продовженням і сповненням Божого задуму – встановити з людьми Новий союз, написаний не на кам'яних скрижалях, а на скрижалях людського серця, як про це сказано у пророцтві Єремії (31, 31–32):

«Так говорить Господь: Ось надходять дні, і я укладу з домом Ізраїля і з домом Юди Завіт Новий. Не як той Завіт, що його уклав я з батьками їхніми в день, коли взяв їх за руку, щоб вивести їх із землі Єгипетської, – бо вони не втрималися в Завіті моєму, і я відвернувся від них, – говорить Господь. – Се ж Завіт, який укладу я з домом Ізраїля після днів тих, – говорить Господь. – Я міцно вкладаю закони мої в мислі їхні і на серцях їхніх напишу їх, і буду їм Богом, і вони будуть мені народом».

Все це стає можливим завдяки сходженню Святого Духа. Молитовні богослужбові тексти цього дня не лише описують зміст події, а й виражають прагнення Церкви прийняти і прикликати Святого Духа. Одним із центральних і найважливіших піснеспівів

свята є коротка стихира вечірні, яка є коротким, але дуже змістовним молитовним зверненням до Святого Духа. Молитва зіткана з біблійних висловів та молитовних звернень Отців Церкви до Святого Духа. Це особлива літургійна молитва свята Зішестя Святого Духа (П'ятдесятниці). Нею розпочинається кожне богослужіння і навіть особиста молитва вірних, адже кожна християнська молитва звершується у Дусі Святому, і сам Святий Дух *молиться у нас зітханнями невимовними* (Рим 8, 26):

Царю Небесний, Утішителю, Душе істини, що всюди єси і все наповняєш, Скарбнице благ і життя Подателю, Прийди і вселися в нас, і очисти нас від усякої скверни, і спаси, Благий, душі наші (*стихира вечірні, глас 6*).

Ця молитва досить звична для багатьох християн з огляду на її часте використання. Проте уважніша застаснова над нею розкриває надзвичайне багатство її змісту. Насамперед слід прояснити значення окремих слів і висловів у ширшому контексті церковного Передання і богослов'я. Згідно з древнім літургійним звичаєм, молитва складається з двох частин: *шанобливого звертання до Бога через різні образи й імена, а відтак – прохання про дари, яких ми потребуємо.*

ЦАРЮ НЕБЕСНИЙ

Першими ж словами молитви ми ісповідуємо велич і владу Бога Духа Святого, який є царем, але не «світу цього», а Царем Небесним (пор. *Йо. 18, 36*: «Царство моє не від світу цього»). Цей вислів нагадує початок молитви Господньої, яка теж розпочинається словами: «Отче наш, що еси на небесах... Нехай прийде Царство Твоє». З самого початку молитви ми стверджуємо, що звертаємося до Бога, який більший від світу і який «переміг світ» (*Йо. 16, 33*). Старий і Новий Завіти говорять про «Царство Боже», «Царство Небесне», і саме в Дусі Святому ми отримуємо дар і повноту цього Царства. «Небесний» означає «найвищий», божественний і вічний. Йдеться, очевидно, не про небо як частину фізичного простору, певне місце, а як про невимовне і неосяжне Боже буття понад світом і понад всім сотворінням, яке, однак, *сходить у світ і в душу людини і наповнює їх.*

УТІШИТЄЛЮ

Вжите тут грецьке слово *параклітос* важко адекватно перекласти одним поняттям. Дослівно воно означає «прикликаний на допомогу», тобто «помічник», «заступник», «захисник», «порадник». У стародавні часи так називали судових захисників – адвокатів (звідси і латинський переклад цього слова «advocatus» у тексті Євангелія). Перекладачі на церковнослов'янську обрали варіант «утішитель», який теж є одним із можливих. Він наголошує на особливій близькості Духа до душі християнина, Його участь у нашому внутрішньому житті. Також він передає *радість-потіху*, невід'ємну від життя у Дусі Святому.

ДУШЕ ІСТИНИ

Господь у Євангелії від Йоана так висловлює дію Духа у Церкві: «Коли прийде Утішитель, якого я пошлю вам від Отця, Дух істини, що від Отця ісходить, Той *свідчитиме* про мене (Йо. 15, 26)... Він *навчить* вас усьому і *нагадає* вам усе, що сказав вам я» (Йо. 14, 26). Проблема істини завжди зай-

мала найбільші уми людства і було предметом пошуку всіх мислителів, філософів і простих людей, які хотіли розуміти сенс життя. На іронічне питання Пилата «А що є істина?» християнство відповідає: Істина не *що*, а *хто* – Ісус Христос, воплощений Син Божий. «Я – Дорога, Істина й Життя» (Йо. 14, 6). Дух Істини – це Дух Христа, який виконує потрійне служіння для Христа і для Церкви – *свідчити* про Христа, *навчати* про Нього, *нагадувати* про Нього Церкві. Важливо зазначити, що йдеться зовсім не про звичайне психологічне *нагадування* чогось забутого. У біблійній мові *згадувати*, *поминати* когось означає *робити його присутнім*, встановлювати зв'язок з тим, кого немає поряд фізично. Прощаючись з апостолами, Христос каже: «Коли я відійду, ...то , проситиму Отця, і іншого Утішителя дасть вам, щоб з вами во вік був, Духа істини, якого світ не може прийняти» (Йо. 14, 16 і 16, 7). Дух уприсутнює Слово Христове, Його навчання і Його Особу. У Дусі Святому Христос з нами «по всі дні до кінця віку» (Мт. 28, 20).

...ЩО ВСЮДИ ЄСИ І ВСЕ НАПОВНЯЄШ

Дух Божий всюди, в усьому і водночас *вище за все*. Грецький текст молитви двозначний: слово «наповняєш»/«сповнюєш» може означати і те, що Божий Дух наповнює собою світ і кожную річ та особу, і те, що Він їх *сповнює*, тобто звершує, чинить їх самими собою, дає їм буття і повноту. Можливо тут ідеться не просто про присутність Бога у творінні (що саме по собі вже є великим таїнством і дивом), а й про те, що ця присутність *звершує* творіння, дає йому *буття*, здійснює його згідно з Божим задумом. Це і є внутрішнє преображення кожної речі та особи – від того, що ми бачимо на поверхні, до того, чим сотворіння може стати і має стати за Божим задумом.

СКАРБНИЦЬ БЛАГ (СКАРБЪ БЛАГ)

Знову ж таки, текст молитви можна розуміти двозначно: Дух Святий є Скарбницею благ, у Ньому заховане і з Нього струмує у світ *все добро, любов і краса*, які ми бачимо і відчуваємо у світі. Поза Богом немає ані добра, ані взагалі буття. Водночас, Дух Божий сам є Скарбом, тим найбільшим і найдосконалішим Благом, до якого сокровенно прагне кожна людина.

ЖИТТЯ ПОДАТКАЮ

Важливо розуміти, що йдеться про життя фізичне і життя духовне, і між ними у Божому плані немає розбіжності, ані суперечності. Бог – єдине Джерело життя, і Він дає його своєму творінню щедро й у повноті (пор. Йо. 10, 10) – духовно і фізично. Дух Святий, який при сотворенні світу витав над первозданими водами, немов птаха над гніздом пташенят (Бут. 1, 2), і тепер чуває над творінням і животворить Його. І лише завдяки цьо-

му можуть зеленіти дерева, квітнути квіти, сяяти сонце і текти ріки. Не даремно Ісус уподібнює Духа до «рік води живої» (Йо. 7, 38), а празник Зішестя Святого Духа називається Зеленими святами, в які ми прикрашаємо храми і домівки галузками дерев і одягаємо зелені літургійні ризи.

Проте було б помилковим зводити животворне діяння Божого Духа лише до фізичного світу. Вершина Його дії – оживотворення людини, наповнення її Світлом і Життям аж до найглибших закутків її єства. Святий Іринеї Ліонський (II століття) казав, що «найбільша слава Божа – людина, яка живе повним життям». Це Життя, яке дарує Христос і яке християнин як «Нова Людина у Христі» (пор. 2 Кор. 5, 17) виносить із вод Хрещення подібно до того, як життя старого світу вийшло із вод первісної безодні. Бог сотворив все добрим (Бут. 1, 31), однак «гріх увійшов у світ, а через гріх – смерть» (Рим. 5, 12). Тому це нове життя дається через смерть, через умирання старої людини, через перемогу Життя вічного над життям, обмеженим до «земного горизонту». Христос сам перший пройшов цей шлях помирання задля життя, коли смертю смерть подолав і тим, що в гробах, Життя дарував.

Слово, яке тут перекладене як «Податель» (грецькою *хорігос*) озна-

чає «щедрий фундатор, меценат, людина, яка влаштовує виступ хору чи інше свято; а також – провідник хору, який керує танцем» . Хтозна, чи при виборі цього слова Святі Отці не хотіли вказати на невгамовну динаміку і гармонійну та прекрасну спонтанність життя, яка подібна до танцю. Дух Божий не просто робить можливим («подає» нам) цей «танець», а й сам провадить його і бере у ньому безпосередню участь. Якщо ми ведені Духом у тому «танці», то наше життя проходить у симфонії і гармонії з Божим замислом. Остаточно Життя, яке дарує нам Дух Божий – це Життя Пресвятої Тройці, той неперервний колообіг Любові, який пульсує між Отцем, Сином і Святим Духом.

Прийди

І ВСЕЛИСЯ В НАС

Цими словами ми переходимо до прохальної частини молитви. Призивання (гр. *епіклесіс*) Святого Духа є основою християнської молитви і серцевиною Таїнства Таїнств – Євхаристії. У ньому Дух Святий освячує і преображує хліб цього світу у Хліб прийдешнього віку – Тіло Христове, а вино земне – у Вино «нового виноградного плоду» – животворящу Кров Христову (пор. Мт. 26, 29 і Канон Утрені Пасхи, пісня 8).

У першому проханні ми молимося про *пришестя* Святого Духа, Його сходження на нас, подібно як на апостолів у день П'ятдесятниці. Всі християни отримали дар Святого Духа у Хрещенні і Миропомазанні, однак ми потребуємо *актуалізувати* Його присутність, нагадувати собі про неї (див. вище про біблійне розуміння поминання) і дедалі глибше її досвідчувати. Пришестя Духа – це сповнення всіх обітниць Христа і ціль Його діяльності у світі...

Однак якщо *пришестя* можна сприймати як щось *зовнішнє*, то прохання «вселися в нас» це запрошення увійти в саме наше нутро, стати частиною нашого «я». Цікаво, що слово

«вселися» (*скіносон*) походить від кореня, що означає «намет, шатро, оселя». Саме цим словом названий перший старозавітний храм-намет – скинія, який ізраїльтяни носили у мандрах пустелею. А пролог Євангелія від Йоана говорить дослівно таке: «І Слово стало плоттю, і поставило свій намет між нами, і ми бачили Славу Його» (*Йо. 1, 14*), тобто Слово оселилося поміж нас, стало одним з нас. Мало того, вважають, що слово *Шекіна* – Присутність Бога, що наповнювала старозавітний Храм, – споріднене зі словом «вселятися». Видимий прояв Шекіни-Присутності – світлосяйна хмара, в якій перебував Бог, і опіка Бога над народом були нероздільними у свідомості ізраїльтян (*пор. Вих. 16, 10 та ін.*). Тому й апостол Петро під час Преображення на Таворі, коли Святий Дух у вигляді світлої хмари огорнув учнів, каже: «Поставимо тут три намети – один для Тебе, один – для Мойсея, а один – для Іллі» (*пор. Мт 17, 4*).

Все разом це наводить на думку, що тут ми маємо прохання, щоб Дух Божий вселився у людину і вчинив її Храмом, оселею Божої Слави і місцем Його присутності. У Старому Завіті символічним престолом незримої Присутності Бога у Храмі були херувими, які своїми крилами творили ніби осідок-трон Всевишнього; в Но-

вому Завіті кожен християнин стає немов би Престолом Божим і співслужителем ангельських духів. Не даремно ми на Божественій Літургії співаємо: «Ми херувимів тайно являємо» і возносимо пісню ангельських сил: «Свят, свят, свят, Господь Саваот». А один із ранніх християнських єпископів і мучеників, святий Ігнатій Антіохійський висловлює цю присутність Божу в душах християн, звертаючись до них словами: «Ви богоносці, храмоносці, Христоносці, святоносці» (*Послання до ефесян*, 9).

ОЧИСТИ НАС ВІД УСЯКОЇ СКВЕРНИ

Якщо ми – Храм Духа Святого (*пор. 1 Кор. 6, 19*), то це спонукає нас до чистоти і святості. Однак людина сама безсила їх досягнути. У Псалмі 50, який є зразком покайної молитви, ми просимо Бога: «Серце чисте створи в мені, Боже, і духа правого обнови в нутрі моєму» (*Пс. 50, 12*). Це означає, що очищення грішника, це як сотворення нового світу – воно під силу лише одному Богові. Тому ми звертаємося до Духа Святого, Господа Животворящого, щоб він забрав

від нас тління, скверну і смерть, а дарував Життя, Подателем якого є лише Він. Очищення і чистота є безпосереднім плодом прищестя і «вселення» Божого Духа у нас.

...І спаси, Благий, ДУШІ НАШІ

При сотворенні людини Бог вдихнув в Адама Духа, і через це він «став душею живою» (Бут. 2, 7). Тепер ми просимо того ж Бога Духа Святого знову прийти і вселитися у нас і ту душу спасти. Як і в попередньому проханні, це визнання цілковитою безпорадності людини, безсилля самій спасти себе і прохання до Бога, який нас сотворив для вічного життя, дарувати нам спасіння життя вічного. Водночас це і вияв довіри, бо ми ісповідуємо, що Бог – Благий, Добрий, Милосердний, і Він неодмінно подає спасіння, якщо людина його прагне і відкрита до нього. Душа в християнському розумінні – не якась частина людини, відмінна від тіла, а *нутро* людини, її «я», саме осердя її життя. Спасіння душі – це спасіння цілої людини, преображення всієї повноти її життя, яке дарується у причасті Святого Духа.